

Sámeeatnan duoddariid girječálli Pedar Jalvi eallima ja čállima mohkit

VUOKKO HIRVONEN

Sámi allaskuvla

Pedar Jalvi (1888–1916) adno vuosttas Suoma beale sámegielat girječállin. Oanehis eallimisttis áigge Pedar Jalvi ollii bargat sihke árbevierročoaggin, esseijačállin, girječállin ja oahpaheaddjin. Jyväskylä oahpaheaddjiseminára áigge su sámidentitehta nanosmuvai, muhto seammás son huksii nana duppalidentitehta sihke sám- ja suomagielat čállošiid ja iežas nationalitehta bokte. Dán artihkkalis guorahalan Pedar Jalvi gárggiideami sámegielat girječállin. Beroštahtti ášši Jalvi eallimis lea nammamolsun, man sivaid guorahalan artihkkalis. Seminára vuosttas jagi son lonuhii Petter Helander -namas ja šattai virggálaččat Pekka Pohjansäde. Pedar Jalvi -namma ihtá bealistis vuosttas háve jagi 1914. Sihke giellagažaldat ja nammamolsun dávistit olbmo identitehtii goski guorahallamiid. Nammamolsun gulai duon áigodahkii, muhto dán sáhtá maiddáid dulkot persovnnalaš ja sosiála identitehta ohcamin, maid čilgemis heivehan Jenkinsa (2008 (2004)) ja Wimmera (2008a; 2008b) identitehteteorijaid. Jalvi eallin ja buvttadus leat guorahallon mánggain čállošiid 1920-logu rájes. Artihkal vuodđuduvvá ovddit dieđuide Pedar Jalvi eallima ja čállima birra. Artihkal fállá lassečilgehusa dasa, manne Jalvi čálligodii sámegillii Jyväskylä oahpaheaddjiseminára vácceđettiin ja mat sivat váikkuhedje dasa ahte son šattai girječállin.

Fáddásánit: eallingeardi, čállingiella, suomaiduhttin, sosiála identitehta, njálmmálaš árbevierut, sámi girjjálašvuohta

1. Álggahus

Jagi 2016 leat gollan čuođi jagi Suoma vuosttas sámegielat girječálli, Pedar Jalvi jápmimis. Jagi ovdal, 2015, ledje fas su čállin *Muohtačalmmit*-girjjáza almmustuvamis gollan čuohte jagi. Jalvi muitun ráhkadedje Sámi allaskuvla, Siida Sámi Musea ja Sámi Arkiiva ovtas johtti muičočajáhusa, masa lean čállán giehtačálloša (Hirvonen 2016). Muičočajáhusain barggadettiin movttiidin dutkat vuđolabbot Jalvi eallima, ja dát artihkal lea boađusin das.

Jalvi girjjálaš buvttadus lea dattetge olu stuorát go dát sámi girjjálašvuođa klassihkkár, *Muohtačalmmit*-girjjáš. Jyväskylä oahpaheaddjiseminára vácceđettiin jagiid 1911–1915 son čálii sámi mitalusaid earret eará seminára studeantasearvi bláđđái ja báikkálaš aviisii. Dasa lassin seminára geasseluomuid áigge jagiid 1912–1915 son vulggii čoagginmátkkiide, mat dolvo su Sápmai, iežas ruohtasiidda. Dáin mátkkiin son čokkii árbevierromateriála, maid son

doaimmahii Suomelaš girjjálašvuoda searvvi (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura = SKS) arkiivii. Materiála dahká miellagiddevažžan dat, ahte son lea čállán eanaš oasi sámegillii ja jorgalan maŋná suomagillii.

Jalvi gearggai Jyväskylä semináras oahpaheaddjioahpuin giđđat 1915. Son šattai váldit sadjásaš oahpaheaddjivirggi guhkkim eret iežas ruovttuguovllus Savitaipale gieldda Havo-giláza skuvllas. Bargadettiin Savitaipales son buohccái tuberkulosii, masa duon áigge eai gávdnon buorit dálkasat. Geassit 1916 son vulggii ruovttuguvlui ja sávai ollet vel Badje-Jalvái, gos su eadni orui. Nilla Outakoski (1966) dieđuid mielde Jalvi deaivvadii Roavvenjárggas siidaguimmiinis, girječállii Törmäsiin, geas son oaččui vel mátkeruđa loahppamátkki várás. Jalvi joavddai Anárii borgemánu álggus, iige son veadján joatkit mátkki šat ovddos guvlui. Son šattai buohccivissui ja jámii borgemánu 8. beaivve 1916. Son hávdáduvvui Anára kirkoeatnamii ja su hávdi oaččui hávdegeađggi easka 1966:s. Dán hávdegeađgái leat čullon sánit su «Bártnázii»-divttas, mat čudjet ná: «Eale mánná álbmogasat, eale šaddaneatnamasat!»

Dán artihkkalis guorahalan nappo Pedar Jalvvi gárggiideami sámegielat girječállin. Álggos čilgen oanehaččat ovddit dutkamušaid ja hábmen dieid vuodul artihkkalan dutkančuolmaid.

2. Ovddit dutkamušat ja dutkančuolbma

Jalvvi eallin ja buvttadus leat guorahallon mánggain čállosiin 1920-logu rájes. Vuosttas guhte čálii su birra lei musihkkadutki Armas Launis (1922) girjjistis *Kaipaukseni maa*, man ovtta kapihttalis son muitala Lemehaš-Biehtára¹ ja sudno luohtečoagginmátkki birra Guovdageidnui. Jalvvi Jyväskylä seminára-áigásaš oahpaheaddji ja movttiideaddji Frans Albert Hästesko čálii su muitun čállosa 1923 studeantasearvvi girjjázii. Hästesko (1923: 156) muittaša čállois Jalvvi čállináigumušaid ja -plánaid; juoba nu garas lei Biehtára hállu čállit ja almmustahttit sámegielat teavsttaid ahte son lei gárvvis vaikke ieš goasttidit daid – nu mo geavaige *Muohtačalmmiit*-girjjiin! Jalvvi studeantavielja, Einari Vuorela, čállin muitočálus «Tunturin runoilija» almmustuvai *Uusi Suomi* -aviissas 1929:s. Seamma láhkai nu mo Hästesko, de Vuorela (1929) muittaša Jalvvi áigumušaid šaddat girječállin ja dan, mo *Muohtačalmmiit*-girji riegádii.

1 Geavahan čállois maiddái Jalvvi sámenama Lemehaš-Biehtár dahje Biehtár.

Čuovvovaš čálus almmustuvai 1940:s *Samenes venn* -juovlagirjii bajilčállagiin «Pedar Jalvi – en samisk forfatter», man Erkki Itkonen lea čállán. Erkki Itkonen (1940) guorahallá Jalvi eallingearddi ja girjjálaš doaimmaid. Čállosa loahpas leat Otterbecha jorgalan Jalvi guokte divtta dárogillii, namalassii «Snefnugg» ja «Høstbølgen». Maŋná leat almmustuvvan moanat čállosat dalá *Sabmelaš*-bládis erenoamážit dalle, go Jalvi jápmimis dahje *Muohtačalmmit*-girjii almmustuvvamis leat gollan dihto jorbajagit. Vuosttas dákkár lea 1955 almmustuvvan Hans J. Henriksena (1955), Heandarát-Hánsa, muittašeapmi «Muitalus Pedar Jalvist». Jagi 1966 ilbme guokte čállosa, namalassii Fokstada (1966) muiosárdni ja Samuli Aikio (1966a) čállin «Lemetaš Piehtar oanekis eallim», mas son guorahallá Biehtára eallima ja muitala su čállinbargguid ja árbevierročoagginbargguid birra.

Guhkimus ja vuđoleamos teaksta lea Matti A. Sainio (1966) čállin eallingeardi *Pedar Jalvi – Suomen ensimmäinen lapinkielinen kirjailija*, mii almmustuvai 50 jagi Jalvi jápmima maŋná. Ovddabealde máinnašuvvon Erkki Itkosa (1940) čálus lea leamaš Sainios oktan guovddáš gáldun. Dasa lassin Sainio lea jearahallan mánggaid olbmuid geat dovde Jalvi. Sáhttagé dadjat ahte teavsttat mat dan maŋná leat čállon Jalvi eallima ja buvttadusa birra vuodđuduvvet Sainio čohkken dieđuide.

Sainio govvida Jalvi nu, ahte son lei *oapti'skuvlii* boadedettiin iežas miellagovahallamiid háldui báhcán olmmoš geasa dagai buori beassat «stuorra máilbmái». Aistton Sainio (1966: 38²):

Eahpitkeahtta dienasbargu ruovttu olggobealde ja studeren Tampere ja Jyväskylä váikkuhedje dearvvašlaččat su jurddamáilbmái. Máidnasiid ja ovdagáttuid máilbmi ii šat lean duohtavuolta, muhto son oahpai oaidnit daid árvvu ruovttuguovllu vuoinjalaš árbin. Jyväskylä semináras son fuobmái ruovttuguovllu árbevieru árvvu girjjálašvuoda vuodđun iige čádjidan lyrihka sakka duolmmaduvvon bálgáide.

Suokkardettiin Sainio sániid vuhtto duogábealde čielgasit oaidnu ahte Jalvi lei luonddu olmmoš, eakti vilda, guhte easka oahpásmuvadettiin «stuorra máilbmái» luovvanii eret ovdagáttuin ja badjelmearálaš miellagovahallamiin, mat livčče dolvon su hevvui. Dát čuoččuhus ii goittotge oáččo doarjaga Jalvi eallinhistorjjá ja su doaimmaid guorahaladettiin.

2 Buot sitáhttat, mat leat dán artihkkalis, leat artihkalčállii jorgalusat.

Seamma jagi go Sainio girji ilmmái, almmustuvve guokte aviisačállosa, vuos Nilla Outakoski (1966) čállin «Pedar Jalvi – saamelainen runoilija» ja maŋŋá Samuli Aikio (1966b) «Piirteitä Pedar Jalvin kirjallisesta tuotannosta». Goappašat aviisačállosat buktet ođđalágan dieđuid Jalvi eallima birra sápmelaš perspektiivas. Seamma jagi almmustuvai maiddáí Jalvi (1966) čohkken árbevierromateriála *Sabmelažžai maidnasak ja muhtalusak / Lappalaisia satuja ja tarinoita* man Samuli Aikio lea doaimmahan. Dát čoakkáldat čájeha nuppi beali Jalvi eallimis, namalassii su beroštumi sápmelaš árbevieruide.

1970-logus almmustuvve golbma čállosa Jalvi eallima ja čállima birra, maid ledje čállán suomagillii Erkki Itkonen (1971), ruotagillii Inger Lardot (1973) ja dárogillii John Gustavsen (1977). Čuovvovaš jahkelogus ilbme Veli-Pekka Lehtola (1984) ja Pekka Lukkari (1984) artihkkalat. Go ledje gollan čuohte jagi Jalvi riegádeamis, de almmustuvve golbma čállosa, maid ledje čállán Tellervo Hoppula (1988), Kirsti Paltto (1988) ja Jukka Peltonen (1988). Das maŋŋá dušše moanat oanehis teavsttat leat almmustuvvan Jalvi birra.

Ođđalágan perspektiivva ovddabealde máinnašuvvon čállosiidda buktá Marjut Huuskonen (2004) nákkosgirjjistis *Stuorra-Jovnnan ladut*. Su dutkanguovlun lea leamaš Ohcejoga gieldda Dálvadas-gilli. Dutkamušastis son guorahallá deatnulaš birasmuitalusaid máilmmiid ja son lea geavahan Turku universitehta nu gohčoduvvon Dálvadas-prošeavtta materiála, muhto maiddáí Pedar Jalvi giehtačállosiid, mat seailuhuvvojit Suomelaš girjjálašvuoda searvvi arkiivvas Helssegis. Oktan guovddáš materiálan leat Jalvi muitui merken Stuorra-Jon mitalusat. Stuorra-Jon dahje -Jovvna lei John Jompan (1794–1874), guhte orui Nuvvosis Suoma bealde (1914 SKS KRA³). Huuskonen maiddáí guorahallá Jalvi nammamolsumiid ja dulko daid nu, ahte sihke Jalvi oahpaheaddjiseminára-áigásaš biras ja servodat leat váikkuhan sutnje.

Mu artihkal vuodđuduvvá ovddit dieđuide Pedar Jalvi eallima ja čállima birra. Ovddabealde namuhuvvon dutkamušain ja čállosiin báhcet dattetge muhtun gažaldagat rabasin. Okta dain guoská su čállingiela oahppamii ja välljemii – namalassii gos dahje mo Jalvi oahpai čállit sámegillii ja manne son oppalohkáí čálligodii sámegillii Jyväskylä seminára váccedettiin? Dát gažaldagat čuožžilit danne go diehtit ahte álbmotskuvllas son lea ožžon hui unnán oahpahusa eatnigillii. Jyväskylä oahpaheaddjiseminára lei bealistis ovttagielat, dasgo ii leat dihtosis ahte mielstudeanttat dahje oahpaheaddjit livčče máhttán sámegiela. Dat lei ovttagielat

3 SKS KRA = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto.

maiddái duon áigge giellapolitihkalaš oainnus, dasgo fennománat eai dohkkehan oppa ruotagiela dán áсахussii. Guovttegielatvuohta lei mángga nationalistii dego balddonas suomelaš nátionálastáhta huksemis. (Saari 2009: 212.) Suokkardange mainna lágiin Jalvi mánggagielatvuohta boahtá ovdan su eallimis ja čállimis.

Nubbi beroštahtti ášši Lemehaš-Biehtára eallimis lea nammamolsun. Seminára vuosttas jagi son lonuhii Petter Helander -namas ja šattai virggálaččat Pekka Pohjansäde. Pedar Jalvi -namma, mainna lohkket dovdet su, ihtá bealistic jagi 1914. Sihke giellagažaldat ja nammamolsun dávistit olbmo identitehtii guoski guorahallamiid. Dutkančuolbman čuožžilage, mo galggašii dulkot dáid nammamolsumiid.

Oppalaččat olles artihkkala jearaldahkan lea, makkár mearkkašupmi Pedar Jalvis lea sámi girjjálašvuhitii dahje sáme kultuvrii. Buot dáid gažaldagaid guorahalan čuoovvoaš guđa kapihttalas, main válddahalan Jalvi eallima guovddáš dáhpáhusaid su čállin teavsttaid, doaimmaid ja eallingearddi bokte.

3. Pedar Jalvi duogáš ja skuvlavázzin

Lemehaš-Biehtár, suomagielat kirkogirjjiid mielde Pjera Klemetinpoika Helander, riegiid Ohcejoga Badje-Jalvis 10.4.1888. Son lei bearraša čieža mánas boarráseamos. Su vanhemat leigga Lemet Lemeha bárdni (Lemehaš) ja Biret (iežas goargu Jompan) Helander. Bearaš oačču birgejumi luondduealáhusain ja šibitdoalus.

Muitaluvvo ahte Biehtáris lei nu garra hállu beassat skuvlii, ahte son viehkalii Ohcejoga kirkohearrá Aukusti Koivisto maŋŋái, guhte galledii Jalvi jándora ovdal Savvona skuvlla čakčalohkanbaji rahpandoaluid 1897:s. Ulbmilin lei beassat páhpa fatnasa mielde skuvlii, muhto Biehtár ii duostan jearrat sus lobi. Bártnáš ii goittotge suorganan das, muhto čuoovui páhpa fatnasa gátti mielde ja ollii skuvlii aiddo dalle go rahpandoalut álge. Skuvllas son gulai ahte buot oahpposajit ledje juo dievva ja muđuige skuvllas lei heajos várri. Ráđđádallamiid maŋŋá ovttas Biehtára vanhemiiguin, Eriksona oahpaheaddjibárta Elias ja Olga lohpidieggá máksit máná vuosttas jagi skuvlagoluid ja váldit sus muđuige vára. (N. Outakoski 1966.)

Nie álggii Biehtára skuvlabálggis Savvona skuvllas, gos son váccii njeallje jagi 1897–1901. Badje-Jalvis skuvlii lei vádjit viđa miilla mátki, maid geasi áigge sáhtii dahkat vácci dahje fatnasiin goarknu ja dálvet fas čuoigga dahje heargesáhtuin.

Guhkes mátki ja heajos johtolatoktavuodaid dihte Lemehaš-Biehtár gárttai orrut ásodagas guhkes áiggiid skuvlajagi áigge.

Álbmotskuvlla váccedettiin Savvonis lei Biehtára váldooahpahušgiellan suomagiella. Dát boahtá ovdan sihke skuvlabeaivegirjjiin ja jagi 1896 dieđuin, go bisma Gustav Johansson doalai Savvona skuvllas guovttebeaivásaš skuvladárkkistusa borgemánus. Dárkkisteami áigge son lei gidden erenoamáš fuomášumi skuvlla oahpahušgillii. Nuba son čálii reivve skuvlaráđđehussii, ahte «Suoma álbmoga geatnegasvuohtan lea bargat dan maid sáhhtá, vai Lappi álbmotskuvllain oahpahušvošii sámegillii»⁴. Seammás son ávžžuhii stáhta veahkehit sápmelaččaid oahpaheaddjisemináraide. Dán mátkkis son lei maddái deaivan heivvolaš kandidáhta, namalassii Josef Guttorma, guhte lei gearggus gazzat oahpu. (Johansson 1896.)

Vaikke váldooahpahušgiellan Savvona skuvllas leige suomagiella, de dilli ii lean nu čáhppat go Johanssona reivves albmana. Skuvlla oahpaheaddjin leigga Elias ja Olga Erikson, geat barggaiga Savvonis oktiibuot 16 jagi, namalassii jagiid 1885–1901. Juo álgojagiid áigge soai oahpahaiga sámegiela nu mo jagi 1871 giellaásahus lei eaktudan: «Oahpahušgiella álbmotskuvllain lunddolaččat galgá heivehuvvot álbmoga giela mielde» (Ásahus 1871). Olga Erikson oahpai sámegiela buorebut go su isit Elias, ja dás duođaštussan lea ahte Olga čadahii sámegiela dutkosa jagi 1886. Son oáčui 1888:s vuoiगतvuoda oahpahit vuosttasluohkálaččaid, gain stuorámuš oassi máhtte dušše sámegiela. (Ranta 1969: 79.)

Savvona skuvlla jahkemuitalusain (1893–1901) ja stivrabeavdegirjjiin (1894–1901) albmana, ahte erenoamážit oskkoldaga oahpahušas geavahuvvui sámegiella ja sálmmat lávlojuvvojedje sámegillii. Oskkoldaga oahpahušas ledje anus sámegielat *Ođđa testameanta*, Erik Pontoppidan čállin *Forklaring-girjji* oanádus, *Svebiliusa Kátkesmus* páhpa Anders Andelina jorgalussan, Volrath Vogt čállin Biibalhitorjá Friisa jorgalussan ja sálbmagirjin geavahuvvui Christian Weldingh (1825) jorgalan *Mutton laulagak*. Maria Outakoski guhte lea Eriksoniid mánná, lea muitalan, ahte lohkamuššan lei maddái ABC-girji, mii jáhkkimis lei Friisa čállin áppesgirji mii almmuhuvvui jagis 1863 (Ranta 1969: 24; gč. maddái Nikunlassi-Lippo & Nillukka 1985: 127). Jagi 1897 rájes ledje maddái anus Friisa čállin *Lappisk Grammatik* (1856a) ja *Lappiske sprogprove* (1856b). Lemehaš-Biehtár (Pohjansäde 1912: 50) muitala čállosisttis «Lappalaisten joulunvietosta»,

4 Sen tähden on Suomen kansan velvollisuus tehdä minkä voi sen eteen että Lapin kansakouluissa voitaisiin opettaa Lapin kielellä.

ahte juovlabeivviid son logai iežas sámegielat áppesa, mii lei árvideames skuvllas geavahuvvon Friisa čállin girji.

Savvona skuvlla stivrabeavdegirjiin (1894–1901) ja jahkemuitalusain (1893–1901) leat dieđut, ahte lohkandiimmuin leat guorahallon lohkamušaid dehálamos oasit maiddái sámegillii ja diimmuid áigge lea leamaš muhtumin fáddán sámegiela čállináššit ja giellaohppa. Eriksona oahpaheaddjibárragotti sámegiel beroštumi čájeha maiddái dat, ahte soai ja dalá Ohcejoga páhppa August Hakkarainen ovttas Savvona skuvlastivrrain plánejedje jorgalit sámegillii oahppogirjiid (Ranta 1969: 81). Ná ilbmege muhtun jagiid maŋná *Bibalhistoria* (Hakkarainen 1902) ja *Evangelium- ja rokkuskirji* (Hakkarainen 1905).

Vaikke álbmotskuvlla oahpahusas geavahuvvuige sámegiella veahkkegiellan, de olles oahpahusa vuolggasadjin lei ovttagielatvuoda jurdda. Geaidnu suomagillii manai sámegiela bokte.

4. Álbmotskuvlla ja oahpaheaddjiseminára gaskasaš áigi

Álbmotskuvllas Biehtár gearggai giđđat 1901 ja álbmotskuvladuodaštussii (1901) su namman lea čállojuvnon Petter Klemetinp. Hellander. Muitaluvvo ja skuvladuodaštus maiddái čájeha ahte Lemehaš-Biehtár lei ángiris oahppi ja lohkanmokta joatkašuvai álbmotskuvlla maŋná. Juo Eriksona bárragoddi lei háhkan ja ožžon sihke sám- ja suomagielat girjiid skuvlii, maid dasto oahppit besse luoikkahit (Ranta 1969: 82). Elias Erikson dingui maiddái suomelaš aviissaid iežas siida-guimmiide, vai poastaalmmái álggášii johtit Ohcejoga girkosiiddas gitta Savvona rádjái (M. Outakoski 1968). Álbmotskuvlla maŋná Biehtár galledii mángii boares skuvllastis luoikkaheamen girjiid ja lohkamin aviissaid, maid ođđa oahpaheaddji Oap'tii Jovsset, Josef Guttorm (1874–1946) lei dingon skuvlla girjerádjui (Sainio 1966: 13).

Guđanuppelotjahkásažžan, jagi 1904 geassit, Biehtár lei oahpásmuvvan álbmotmusihkadutkái Armas Launisii (1884–1959), guhte galledii Biehtára ruovttus Badje-Jalvvis vuosttas háve. Go Launis čuovvovaš jagi bođii ođđasis čoagginmátkái Sápmai, de lei son juo dálvet čálašan Biehtáriin ja dáhtton su ofelažžan ja dulkan. (Launis 2004: 189.) Biehtár ja Launis deaivvadeigga 16.7.1905 Karášjogas. Launis maiddái muitala maŋná eará oktavuodas, ahte son gárttai sakka hálahit Biehtára, ovdalgo dat mieđai vuolgat Guovdageidnui. Vuostehágu sivvan ledje

muitalusat maid Biehtár lei gullan Guovdageainnu jagi 1852 stuimmiid birra. (Launis 1922: 94–95.)

Eat dieđe man bures Jalvi oahpai čállit sámegiela álbmotskuvlla váccedettiin, muhto muhtunlágan gova Biehtára čállinmáhtus fidne dain mearkkastagain maid Armas Launis lea čállán su birra jagi 1905 mátkeraporttaide ja -beavegirjiide. Launis (2004: 287) čállá ná: «Álbmotskuvlla čadahan olmmožin geavaha čehpet hállamis ja čállimis sihke suomagiela ja sámegiela.» Launis (2004: 190) maddái máinnaša, ahte «Pieras lei ollu veahkki, oidnen dan dalánaga. Son anii fuola sániid merkemis muitui ja daid suomagielat jorgalusain.» Seamma čállošis son muitala, ahte go soai leigga máhccamin Guovdageainnus ja bisáneigga Savvona skuvllas Oap'tii Jovsseha luhtte, de Biehtár ja Jovsset veahkeheigga su divvut dajahusaid Friisa čállinvuogi mielde (Launis 2004: 217).

Dát juigosiid čoagginmátki sáhtii leat oktan dehálaš dáhpáhussan Biehtára mañit áigge doaimmaide, mii guoskkai su beroštupmái sámi árbevieruide ja čállindoaimmaide. Launisis son oahpai árbevieruid čoagginbarggu vuoddoáššiid (S. Aikio 1966b) ja beasai čállit dajahusaid sámegillii. Miellagiddevaš lea dat, ahte Launisa čoakkáldagaide ii leat dattetge merkejuvvon oktage luohti man Lemehaš-Biehtár livččii juoigan.

Álbmotskuvlla mañná jagi 1910 Biehtár barggai vuos gávpealbmá Øvregårda reangan Deanus. Das mañná son lei muhtun áigge kádjaalmmájin Ráttovuonas. Sainio (1966: 15) ja Nilla Outakoski (1966) mielas Biehtár lea oahppan lohkat ja čállit dárogiela njuovžilit dáid áiggiid. Dát mearkkaša ahte Biehtár sáhtii lohkat iežas siiddaguommi, sámi vuosttas girječálli Matti Aikio dárogielat girjiid. Jalvi anii Aikio iežas ovdagovvan, ja sutnje ledje oahppásat Aikio čállin girjjit (Sainio 1966: 14). Son lei lohkan maddái aviisaartihkkaliid maid Aikio lei čállán Davvi-Norgga birra. Nilla Outakoski (1966) dieđuid mielde Biehtár plánii maddái jorgalit Aikio girjiid sáme- ja suomagillii. Juos vel máhccat Biehtára skuvlaáigái, de dárogiela vuodđu sáhtii leat boađusin álbmotskuvllas, dasgo mánát geavahedje guovttegielat, sáme- ja dárogielat girjiid sámegiela ja oskkoldaga oahpahusas ja dienu ohppe seammás muhtun muddui lohkat dárogiela.

Vásse goittotge mánga jagi Launisa deaivvadeamis, ovdalgo Jalvi beasai joatkit skuvlavázzima. Nilla Outakoski (1966) muitala ahte Biehtár lei čállán oahpaheadji Elias Eriksonii reivve ja jearran ráđi, mo son beasašii oahpaheadji-seminárii. Biehtáris alddis eai lean ruđat ja dat lei stuorámus eastta dán áigumuša ollašuttimis. Nuba su ovdeš oahpaheadji háliidii veahkehit Biehtára ja sáddii

Ohcejoga leansmánni Veikko Soriolai ruđa ja dáhtui doaimmahit dan Biehtáarii. Dáinna ruđain Biehtár beasai vuolggit Jyväskyläi. Son joavddai dohko nu áiggil ahte dalá seminára oaiveoahpaheaddji Maria Erikson, guhte lei Elias Eriksona oabbá, ávžžuhii Biehtára mannat Tamperei.

Nuba Biehtár vuos álggos váccii Tampereis giehtaduodje- ja dáiddaindustriija-skuvllas (Tampereen Käsityö- ja Taideteollisuuskoulu) golmma mánotbaji kurssa ja oaččui alit álbmotskuvllaid giehtaduodjeoahpaheddjiid virgegelbbolašvuoda (Duodaštus 1911). Dát dutkkus veahkehii Biehtára beassat Jyväskylä seminárii 1911:s Suoma senáhta veahkkeruđain; seammalágan veahkkeruđain maid Oap'tii Jovsset, Josef Guttormge lei ožžon su ovdal. Veahkeruhta lei 800 márkki jahkái ja eaktun lei, ahte stipeandavuostáiváldi lohpidii bálvalit oahpaheaddjin unnimustá vihtta jagi Sámis. (Sainio 1966: 17–21.) Oahpaheaddjin válmmaštuvvama maŋŋá Biehtár gárttai dattetge váldit oahpaheaddjivirggi máddin Savitaipale giełdda Havo skuvllas, Máttá-Gárjilis, dasgo ruovttuguovllus eai lean oahpaheaddjivirggit rabasin.

5. Iežas identitehta ohcamin – nammarievdadeamit

Go Biehtár álggii Jyväskylä seminárii, de son ii sáhttán garvit dan, ahte son fuobmái iežas gullat minoritehtii iežas sámeduogáza ja -giela dihtii, ja nie maiddáii marginálie. Vaikke olmmoš gulláge marginálie, de dat ii vealttakeahttá dárbbáš mearkkašit dan ahte marginaliserejuvvo (Pettersson 2014: 5). Go Biehtár lonuhii Petter Helander -namas Pekka Pohjansäde -namman juo vuosttas lohkanbaji áigge, de čuožžiláge gažaldat das, leatgo nammamolsuma duogábealde marginaliserenvásáhusat mat leat čuohcan Biehtára identitehtii. Biehtáris ledje oktiibuot čieža iešguđetlágan nama, main son ieš lei válljen golbmasa.

Guorahalan nammamolsungažaldaga čearddalaš rádjageavvama (eang. *boundary making*) perspektiivvas nu mo Andreas Wimmer (2008a; 2008b) dan čilge ja Richard Jenkinsa (2008 (2004)) oppalaš identitehtateoriija vuodul. Haikkola (2012: 41) mielas guktot teoriijavuolggasajit vuodđuduvvet Fredrik Bartha teoriijai kultuvrra sisdoalu (eang. *cultural stuff*) mearkkašumi oažžumis easka dalle go olmmoš lea oktavuodas earáiguin.

Andreas Wimmer (2008a: 1027) guorahallá, mo čearddalaš rájáj šaddet ja rievddadit ovttaskas olbmuid gaskasaš árgabeaidoaimmain ja politihkalaš

oktavuodain. Čearddalaš identitehtat ja joavkkuid gaskasaš rájât šaddet rádja-geavvamiin, dávjá olggobealde boahtán normatiiva kategoriseremiid geažil. Maiddái joavku dahje olmmoš ieš sáhttá sirret iežas olggobeallái. Jenkinsa (2008 (2004): 19–20) mielas identitehta hápmašuvvá easka interakšuvnnain, iige dalle leat sáhka essentialismmas. Identitehtat šaddet olgguldas dahjege servodatlaš meroštallamiid ja siskkáldas dahjege iežas meroštallamiid vuodul deaivvadettiin earáiguin. Dienu identitehta ii leat dušše iežas meroštallamis, muhto lea sorjavaš earáid meroštallamiin. Dan dihtii Jenkins earuhage guokte kategoriija mat leat joavkkut (eang. *groups*) ja kategoriijat (eang. *categories*). Ieš- ja joavkoidentitehta lea olbmo iežas dahje joavkku siskkáldas meroštallan ja olggobeale olbmot fas kategoriserejit. Iige leat doarvái ahte olmmoš gulaha iežas identitehta, muhto maiddái earát galget dan dohkkehit. (Jenkins 2008 (2004): 44.) Nuba Biehtára eallimis dáhpáhuvvan nammamolsumiid berre guorahallat sihke siskkáldas ja maiddái olgguldas dáhpáhusaid vuodul.

Gástanamman Biehtár oáčui Piera Helander, ja su sámenamman šattai Lemehaš-Biehtár, ádjás ja áhčis Lemehiid mañisboahhtin. Vuosttas eahpevirggálaš nammamolsum dáhpáhuvai álbmotskuvlaiduodaštusas (1901), masa Biehtára namman lea čállojuvnon Petter Helander iige gástanamma Piera Helander. Seminárii Biehtár ozai ja čálihuvvui Petter Helanderin (Semináraohcan 1911), nu mo su namma lei čállon duodjeskuvlaiduodaštussii. Manne su namma lei rievdaduvvon álbmotskuvllas, de dasa lea váttis dál šat gávdnat vástádusa. Nammarievdadeapmi čájeha dattetge dan, mainna lágiin sámi namat leat váldon vuhtii virggálaš oktavuodain. Mánnggat dutkit, earret eará Marjut Aikio, leat atnán nammarivvemiid, seamma láhkai go nama botnjamiid ja heivehallamiid, oktan duodaleamos olbmo identitehtii čuohcci rivvema hámiin (M. Aikio 1988: 15).

Semináraáigi lei Biehtára girjjálaš doaimmaide mávssolaš. Semináras son oahpásmuvai suomelaš nationalismii ja fennománaide, ja seammás son beroštišgodii sámeálbmoga, «Saami-kansa» vássánaiggi, nu mo son čállá ovtta esseijastis (Jalvi 1915b: 89), ja dan áiggi jurdagat ožžo coavcci su mielas. Seminára vuosttas lohkanbaji áigge Lemehaš-Biehtár lonuhii Helander-goarggus ja dat šattai Pohjansäde. Ođđa ovdanamman son válddii Pekka, ja dát nammarievdan almmuhuvvui maiddái Ohcejoga girkogirjjiide, nu mo mañit rievdadusge (Sainio 1966: 23). Sáhttit govahallat ahte Biehtára, nugo earáidge mielas, Helander-goargu lei duon áigge Suomas menddo ruottelaš ja ledjehan su sogas ruottelaš ruohttasat (gč. Solbakk & Vuolab 2001: 667), mat su mielas sáhtte leat liigenoaddin. Dien deattus

Biehtárge háliidii beassat eret, go lonuhii namas álggos suomelažžan, muhto mii seammás čujuhii su ruovttuguvlui davás (gč. Huuskonen 2004: 53) ja namas lei maiddáa nátionálaromantihkalaš šuokŋa. Semináras namma oanui Pohjan-Pekkan ja dán nama son lea atnán iešge jagi 1912 čoagginmátkemuitalusas. Dáinna odđa namain Biehtár háliidii identifiseret iežas suomelaččaide gullevažžan. Nammamolsumat ledje maiddáa oalle dábálaččat Jyväskylä seminára studeanttaid gaskkas. Seminára lei guhká áidna suomagielat oahpaheaddjiseminára ja dat šattai dehálaš báikin fennománaide, geat háliidedje ovddidit suomagiela geavaheami ja hukset nana nátionálastáhta. (Gč. lasi omd. Saari 2009.)

Studeantasearvi šattaige Lemehaš-Biehtáarii mávssolažžan, juos geahččat su girjjálaš doaimmaid álggu. Son beasai seminára bláđi doaimmaheaddjin ja čállin juo vuosttas studerenjagi álggus skábmamánus 1911. Son čálii bláđđái golbma čállosa ja čállinamman son geavaha sihke Helander- ja Pohjansäde-goargguid, mii čájeha ahte Pohjansäde-goargu ii lean vel ollásit sajáiduvvan su iežas anus. Čállosat leat «Lapista» 'Sámis', «Ajatelmia» 'Jurdagat' ja «Elämästä» 'Eallimis'. «Lapista»-teaksta álgá sániiguin «Me Saamelaiset, jotka asumme pohjolan jylhillä tuntureilla /--/» 'Mii sápmelaččat, geat orrut davviguovllu alla duoddariin'. (Pohjansäde 1911.) Dát álggahus čájeha, ahte Biehtár ii čieगत iežas sápmelašvuoda.

Seminára bláđis (Pohjansäde 1911) Lemehaš-Biehtár maiddáa geavaha vuosttas háve etnonyma *sápmelaš*, vaikke maŋŋa eará teavsttain son ii čuovo dán ja atná baicce *lappalainen*-tearpma nu mo vuosttas almmolaš čállosisttis «Lappalaisten joulunvietosta» (Pohjansäde 1912) (gč. maiddáa Lehtola 2009: 40). Čálus almmustuvai Elsa Hästesko doaimmahan *Lasten Joulu* -girjjiis čállinamain Pekka Pohjansäde. Su vuosttas suomagielat čállosiin vuhttoge dihto marginála ja guovddáža gaskasaš ruossalasvuolta. Báikkuid Biehtár govvida sápmelaččaid oalle románttalaččat dahje čuvgehusa haga báhcán álbmogin ja báikkuid realisttalaččat, minoritehta čalmmiiguin.

Miellagiddevaš lea maiddáa čuovvut su nama rievdamas seminára jahkásaš árvoštallangirjjiin (Árvoštallangirjjiit 1911–1915). Vuosttas oahppojagi 1911–1912 su namman lea leamaš Petter Helander, muhto dat lea badjelsárgojuvvon ja ala lea čállon Pekka Pohjansäde. Nuppi ja goalmmát skuvlajagi 1912–1914 son lea leamaš ain Pohjansäde. Manimus jagi álggus árvoštallangirjjiis su namman lea Pohjansäde, muhto de dat lea badjelsárgojuvvon ja sadjái lea boahtán Pedar Jalvi. Pedar Jalve -namma lea oidnosis akvareallas, maid seminára sárgunoahpaheaddji

Toivo Salervo lea málen Pedar Jalvvis 1913⁵. Gova vuolleravdii Biehtára oktan namman lea čállon Pedar Jalve, muhto dát diehtu lea lasihuvvon jáhkkmis easka Jalvvi jápmima maŋná.

Nammarievdadeamit eai bisánan Pohjansäde-gorgui. Giddat 1914 Jalvi-namma idista vuosttas háve su čállin aviisateavsttas (Jalvi 1914b). Dattetge Biehtár geavaha vel jagi 1915 njukčamánuš beaiváduvvon mátkemuitalusastis nama Pekka Pohjansäde (Jalvi 1966). Sáhtta jurddašit ahte ođđa nama systemáhtalaš geavaheapmi ii lean nu dehálaš, baicce praktihkalaš, go son lei ovdalge sádden dáinna namain materiála Suomelaš girjjálašvuoda searvá. (Gč. nammamolsumiid birra maiddá Huuskonen 2004: 50–54.) Ođđa namma čujuha su ruovttubáikái Badje-Jalvá. Pedar lea fas sámeielat Piera ja Biehtára variánta. Su ovdanamma ihtá maiddá Peđar-hámis jagi 1914 árbevierročoakkáldagas (1914 SKS KRA). Pedar Jalvi -namain son «sámáidahtii» iežas ja čájehii iežas gullevašvuoda Sápmái.

Nammamolsumat mat dáhpáhuve jagiid 1911–1913 čájehit, ahte Jalvi lea geahččalan heivehit iežas duon áigge ovttagielat ja -kultuvrrat nationalisttalaš servodahkii, nappo sáhka lea Wimmerra (2008b) teorijja mielde rádjageavvamis. Dása čujuhit čállosat maid Biehtára áigge eallán olbmot leat čállán su birra. Dat guorahallet su doaimmaid olggobeale čalmmiiguin ja dain albmana, ahte su sámevuolta gehččojuvvo noadđin dahje váilivuoltan veardidettiin čearddalaš suomelaččaide (gč. omd. Launis 1922; Hästesko 1923; Vuorela 1929). Veadjá leat ahte Biehtára nammamolsuma ulbmilin lea leamaš heivehit iežas identitehtasajádaga sápmelaš–suomelaš–rádjageavvamis suomelaš kultuvrii. Dattetge son ii háliidan vajálduhttit iežas čearddalaš identitehta, maid Pekka Pohjansäde-namma (sámeg. Beahkká Davvisuonjar) duodašta. Dienu su identitehtabarggu sáhtta oaidnit positiivalaš identitehta ja árvvusatnima ohcaleapmin.

Nama rievdan Pedar Jalvin idiha ođđalágan sámeidentitehta, mii boahť oidnosii juo jagi 1912 mátkemuitalusas. Son háliidii vuolgat čoagginmátkái ruovttuguvlui Sápmái ja maŋná dat albmanii dárkun čállit árbevierromateriála sáme-gillii. Seminára áigge sámeidentitehta nanosmuvvan oidno maiddá Jalvvi (1914b) suomagillii almmustuvvan aviisačállosa «Pieniä pakinoita Lapista II» 'Unna mui-talusažat Sámis' loahpas, go son čállá: «Orru leamen nu ahte garra ráddjehusat

5 Dán gova Salervo lei skenken Sámi Čuvgehussearvvi oamastussii 1950-logus (*Sápmelaš* 8-9/1955). Searvvi heaitima maŋná Pekka Sammallahti lea áimmahuššan gova gitta 6.2.2016 rádjái. Dan ođđa vurkensadgin lea dál Siida Sámi Musea Anáris.

bohtet áiggi mielde áitit sámiid leahkima. Dalle lea dahkkon stuorra rihkus 20. jahkečuodis, dán oppalaš humanitehta, friijavuoda ja dásseárvvu jahkečuodis.»

Sáhtta leat ahte dat odđa sámi namma lea reakšuvdnan marginaliserejeaddji dahje olggušteaddji dáhpáhusaide, maid Biehtár lei vásihan seminára váccedettiin. Earret eará Biehtára studerenviellja Einari Vuorela (1929) čálii su birra, ahte vaikke su ámadadju čuovggai bihkkaoljjus seminárii boadedettiin, de lei son gearggus lonuhit dalánaga iežas biktasiid finna láttebiktasiidda. Gáđašvuodain Vuorela orru maiddá čállimin skuvlaskihpáris beassamis logaldallin ja guossin Jyväskylä gávpoga dovddus searveáikkiide. Nuppe dáfus Pedar Jalvi -namain Biehtár sáhtii maiddá dahkat earu váldeálbmogii ja čájehit iežas gullevašvuoda sámiide ja dovdat searvevuoda iežas álbmogiin (vrd. Jenkins 2008 (2004)). Pedar Jalvi -namma sajáiduvai gulul ja albma láhkai dat dáhpáhuvai das maŋná go su *Muohtačalmmit*-girji almmustuvai.

6. Sámi árbevieruid čoagginmátkkit

Seminára áigge Jalvi oahpásmuvai suomelaš nátionálavuignii ja olbmuide, geat beroštedje suomelaš álbmotdiktemis ja dat bokte suge hálu čohkket sámi árbevieru. Semináras su oahpaheaddjin lei earret eará lektor Frans Albert Hästesko (1879–1946), guhte lei čállán nákkosgirji *Länsisuomalaisten tautien loitsut* (Hästesko 1910). Son lei maiddá viššalis ruovttuguovlludutki ja doaimmai studeantasearvvi kuráhtorin. (Sainio 1966: 25–26.) Hästesko (1923) lea čállán muičoállosa mas son muittaša Biehtára. Son muitala mo Biehtáris lei áigumuššan čohkket buot dološmuittuid iežas álbmoga ja dan vuoignaduiid birra. Biehtár lei vudjon seminára girjeráju Lappi guoski girjjálašvuhtii ja háliidii vuolgit viiddes čoagginmátkkiide Sápmai. Seminára oktavuhtii lei maiddá vuodđuduvvon álbmotdieđalaš musea, masa studeanttat čohkkejedje earret eará boares dávviriid. Dákkár bargui maiddá Biehtár searvvai ovttas earáiguin. (Hästesko 1923: 156.)

Vuosttas čoagginmátkkis Biehtár dagai 1912 geasseluomu áigge Taivalkoskii, gos son čoaggigodii suomelaš soagŋo- ja headjavieruid ja dávviriid. Álgoáigumuššan lei gal vuolgit davás Sápmai, muhto son oáččui nu unnán mátkedoarjaga ahte ii sáhttán mátkkoštit gitta ruovttuguvlui. (Mátkemuitalus 1912–1914.) Seamma guovllus, Pudasjärvis, orui duon áigge su skuvlaviellja, oahpaheaddji Antti Outakoski eamidiinnis Mariain (iežas goargu Erikson). Danin lei nuppe

dáfus oalle lunddolaš ahte son siktii vuosttas čoagginmátkkis dán guvlui. Mátkki boađusin lea 21-siidosaš suomagielat veardádalli čoakkáldat Taivalkoski guovllu soagño- ja headjavieruin, maid son lea doaimmahan Suomelaš girjjálašvuoda searvá (1913a SKS KRA).

Mátkemuitalusa (1912–1914) mielde Biehtár ii lean jagi 1912 čoagginmátkki bohtosiidda erenoamáš duhtavaš ja nuba son čálláge ahte čuovvovaš háve son vuolgá Sápmaí. Plána ollašuvaige ja sámi árbevieruid čoagginmátkkit álge čuovvovaš jagi, geassit 1913. Vuosttas dán mátkkiin doalvvui su Anárii, Kárášjohkii, Ohcejohkii ja Roavvegieddái (Mátkemuitalus 1912–1914; 1913b SKS KRA). Dán mátkki boađusin leat Sápmeleš soagño- ja headjavierut (I–IV) ja Sápmeleš máidnasat ja muitalusat Ohcejogas (I–III), oktiibuot 16 máidnasa ja muitalusa (1913c SKS KRA). Soagño- ja headjavieruide guoski dieđuid son lei ožžon eatnistis Biret Helanderis, guhte lei John Jompana dahje Stuurra-Jovvna fuolki. Miellagiddevaš ja čalbmáičuohcci lea dat, ahte Biehtár lea merken diehtoaddiidis namaid materiálii. Dát vierru ii leat leamaš dábálaš, juos buohtastahtá mánga eará dovddus dutki čoaggán árbevierromateriálaiguin, main váilot diehtoaddiid namat. Buot dán materiála Biehtár lea sádden Suomelaš girjjálašvuoda searvá.

Seamma jagi Biehtár sáddii SKS:i reivve 26.9.1913 (SKS 102:725), mas son ozai čuovvovaš geasi čoagginmátkái mátkedoarjaga. Mátkeklánan sus lei fitnat Anáris, Ohcejogas, Kárášjogas, Guovdageainnus, Porsáγγus ja Buolbmágis. Go vástádus orui ádjáneamen, de son lea sádden ođđa ohcama 3.1.1914 (SKS 103:355–358) ja dás evttoha ahte son sáhtá čohkket álbmotárbevieru nuvtá dainna eavttuin, ahte oažžu doarjaga sámegielat áppesa jorgaleami várás, dasgo sámi mánáin váilu dakkár girji.

Gidđat 1914 Biehtár viimmat oaččui vástádusa SKS:s ja sutnje lei miedihuvvon 250 márkki stipeanda álbmotdiktema čoaggima várás Suoma ja Norgga Sámis (SKS 103:359–362). Biehtár vulggii dáinna doarjagiin mátkái ja jođii guokte mánotbaji Anáris, Ohcejogas, Kárášjogas, Leavnnjas ja Roavvegiettis (dalá Buolbmát gielddas) ja merkii muitui árbevierromateriála. (Jalvi 1966: 9–13.) Boađusin ledje 25 máidnasa ja muitalusa, mat sisttisdollet earret eará 13 Stuurra-Jovvna mitalusa su fearániin. Jalvi lea maiddá čállán dieđuid das, gii lei Stuurra-Jovvna (1914 SKS KRA). Dáid dieđuid son lea čállán guktii, sihke čoakkáldaga álgu ja lohppii vehá sierralágan dieđuiguin.

Jagi 1914 čoagginmátkkistis Jalvi (1966: 9) mitalii ná:

Sámi diktamátkkit leat šelgon mielastan álo dan rájes go ožžon muhtunlágan ávaštusa álbmotdivttaid nogakeahtes árvvus. Go oahpásmuvven *Kalevala* ja *Kanteletar* bokte suomelaš álbmotdiktemii, de badjánii mus gažaldat, leago mis sámiiin álbmotdikten ja juos lea, de man veardde ja gos dat lea. Dát gažaldat bovttii mus seammás beroštumi ohcát Sámi viiddes duoddariin badjeolbmo ja guolásteaddji njálmis máidnasiid, cukcasiid ja mitalusaid álbmogeamet doložis, čohkket daid muitui ja vurket daid agálažžii boahhtevaš buolvvaid. Ledjenhan sihkkar ahte sámiiin leat dákkárat gávdnamis, dasgo leahan álbmogeamet mihtilmas dovddaldat dan miellagovvádusa ealjárvuolta ja máinnaslaš girddašeapmi muitalettii. Manne ii dasto dákkár álbmogis livčče juoga vurken veara? Ledjen sihkkar das ja vurden beare heivvolaš dilálašvuoda beassat Sápmaí ollašuhttit iežan ulbmila. Dákkár dilálašvuolta šattaige mannan gease, go Girjjálašvuoda Searvi buorredáhtolaččat miedihii munnje dán várás ruhtadoarjaga.

Jalvi materiála lea Suoma bealde vuosttas maid sápmelaš lea čoagán. Jalvi lei sámegielat ja nu son sáhtii jearahallat olbmuid sin iežaset gillii ja maiddáii čállit dieđuid sámegillii. Dángo materiála Jalvi doaimmahii SKS arkiivii. Jagiid 1912–1914 čoagginmátkkiin Jalvi lea čállán oktasaš mátkemuitalusa Jyväskylä álbmotdieđalaš museai, ja berbmii son lea merken iežas namman Pohjan-Pekka. Mátkemuitalusa mañimuš siiddus lea oanehis mitalus jagi 1914 mátkkis ja dán olles mátkemuitalusa lohppii lea son čállán iežas namman Pekka Pohjansäde (Mátkemuitalus 1912–1914). Jagi 1914 ollislaš mátkemuitalusa originála, mii lea almmustuvvan 1966 Samuli Aikio doaimmahan *Sabmelažžai maidnasak ja muihtalusak / Lappalaisia satuja ja tarinoita* -girjjis, ii leat gávdnon SKS arkiivvas.

Samuli Aikio doaimmahan čoakkáldagas lea jagiid 1913–1914 materiála, man vuosttas oasis leat 32 máidnasa ja mitalusa ja okta luohstedajahus, mat leat čállon sáme- ja suomagillii. Čoakkáldaga nubbi oassi guorahallá sápmelaččaid soaŋŋo- ja headjavieruid ja dán oasi nubbi kapihtal lea beare suomagillii. Samuli Aikio lea guođđán almmutkeahhtá soaŋŋo- ja headjavieruid materiála nuppi oasi loahpas vihtta siiddu.

Ii leat gávdnamis diehtu das manne Jalvi ii leat čállán sámiid soagno- ja headjavieruid guorahalli oasi ollásit sámegeillii. Jalvvi giellaoaidnu boahhtá goit čielgasit ovdan jagi 1915 čállon mátkemuitalusas, go son čilge:

Mii oppalaččat mátkán lihkestuvvamii bodii, de dasa veahkehii mu eatnigiela geavahus ja duogáš. Lean sihkkar ahte amasgielat ii livčče ožžon oppa nu ollu go mun, vaikke álggahallin ledjen bargui vel sakka hárvánkeahkes. Vuosttas meattáhus maid dahken lei dat ahte plánejin mátkki menddo viiddisin, nu ahte dan lei veadjemeahttun čadahit. (Jalvi 1966: 13.)

Lauri Honko (1971: 276–278) buohtastahtta Pedar Jalvvi dovddus suomelaš dutkiin Elias Lönnrotain go gohčoda Jalvvi Ohcejoga Lönnrotan. Honko mielas jagi 1914 čoagginmátkki áigge Jalvi lei gávdnan golbma ášši, main vuosttas lei albma árbevierosiidda Dálvadasa fuobmán. Nubbi lei deaivvadeapmi árbevierroguoddi Eerikki (Erkki) Katekeettain ja goalmmádin dat, ahte Jalvi lei vurken sámi árbevieruid mihtilmas šlaja, persovdnamuitalusčoakkáldaga. Čoagginmátkki áigge Jalvi lei maiddái vásihan mo olbmot amašedje su árbevierročoaggirollas, aistton Honko (1971: 280), son gehččojuvvui vierisin iežas kultuvrras. Buohkat eai háliidan juohkit iežaset dieđuid Jalvái, baicce lohke «In mun dieđe maidige» dahje «Gosa don daid boares cukasiiguin, bogostahkan daid čohkket», nu mo Jalvi lea čállán jagi 1914 mátkemuitalussii (Jalvi 1966: 10–11).

Dutkanmátkkit ledje čielgasit nannen Jalvvi iežas áddejumi sámi árbevieruid árvvus ja mearkkašumis. Dát vuhtto su 1915 čállin esseijas «Lappalaisten laulurunoudesta». Čállois Jalvi guorahallá sápmelaš lávllalyriikka, iešalddes juoiganlyriikka, dan viidodaga ja mearkkašumi. Čálloša loahpas son čállá ná:

Divttat ja luodit leat oanehaččat /.../. Dattetge daid dárkkodettiin gávdná daid moanaid sániid duohken oalle jierpmálaš jurdagiid. Dat govvidit sápmelačča sieludili, su gillámušaid ja sávaldagaid. Dat leat Sámi álbmogii divrras álbmotlaš opmodat ja dat gávdnojit duháhiid mielde «sámeduoddariid duohken». (Jalvi 1915b: 89.)

Teaksta orru čállojuvvon áššedovdamušain, vaikke Jalvi meaddáge, go lohka Olaus Sirma ruovttubáikin Deanuleagi. Dán suomagielat čálloša son loahpaha ná: «Oahpahekos dat Sámi álbmoga geahččat iežas álbmoga dološvuhtii ja

oaidnit dain ovddešálbmoga vuoiŋŋa návccaid. Seammás čujuhehkos dat geainnu boahhtevaš sápmelašbulvii ođđa ja buoret hábmemii.» (Jalvi 1915b: 89.) Jalvi máhtii iešge juoigat, mii albmana ovdamearkka dihte Hästesko (1923: 155) čállin muitosániin ja sonhan lei beassan oahppat ođđa luđiid go lei ofelažžan Launisa čoagginmátkkis 1905.

7. *Muohtačalmmit*-girjji almmustuvvan ja vuostáiváldin Sámis

Sámekultuvrra guorahalli teavsttat, árbevierromateriála čoagginbargu ja daid čállin sáme- ja suomagillii nannejedje Jalvi čállindáiddu ja mitalangálggaid. Nuba čáppagirjjálašvuoda čállin lea oalle lunddolaš joatkka su eallimis. Buoremusat lohkket dovdetge Pedar Jalvi su čáppagirjjálaš buktagis, namalassii girjjistis *Muottačalmmit* (1915c; dálá čállinvugiin *Muohtačalmmit*), mii almmustuvai jagi 1915 su iežas goastádussan. Girji lea juhkkovuvvon guovtti oassái bajilčállagiiguin «Divtak» ja «Muittalusat». Girjji leat vihtta divtta ja čieža mitalusa, main okta lea jorgalus Julius Krohn dahjege Suonio girjji *Kuun tarinoita*. Namas Jalvi čoakkáldat lea ožžon «*Muohtačalmmit*»-divttas. Divttas muohtačalbmi-symbola ja luonddugovaid geavahettiin govviduvvo man dehálaš lea čohkket fámuid oktii. Vaikke Jalvi girji lea sisdoalu beales eahpedássit ja mángga sajis dan jietna lea melankolalaš, de dan mearkkašupmi lea sápmelaš lohkkiiide dehálaš. Divttain ja mitalusain girječáli geavaha sápmelaš kultuvrra ja mielladuovdagis badjáneaddji giellagovaid ja fáttáid, maid sápmelaš lohkki álkít ádde ja sáhtttá daidda bures identifiseret iežas.

Semináraáigásaš studerenviellja, girječáli Einari Vuorela čáli esseija «Tunturin runoilija Pedar Jalvi», mii almmustuvai *Uusi Suomi* -aviissas jagi 1929. Dás son mitala man váttis Jalvi lei čállit divttaid dálá diktamihtuid mielde. Aistton Vuorela:

Divtta hápmi skierpmui, loahppašuoŋat leiko bivastatgoaikkanasaid gállui, čáli logai jitnosit guldalettiin leigo teavsttas šuokŋa. Dat lei mángii nu ja ná, muhto duodalaš meahcedovddu ii sáhttán šiitit. /../ Muhto son ii ožžon suomagielain buot oidnosii. Son álggii diktet sámegillii, Suoma Sámi suopmaniin. Muhto ii lean sámegielas diktaoahppa. Son čálligođii dan. Mađe eanet

son rohhtašuvai, dađe eanet son dovddai iežas Sámi álbmoga moriheaddjín, duoddariid Snellmanan. [...] (Vuorela 1929: 5.)

Einari Vuorela sánit mitalit das, mo Jalvi lei geahččalan čállit divttaid suomagillii almmá lihkestuvvama haga. Suomagiella lei ohppojuvvon giella ja erenoamážit mii guoskkai divttaide, de Jalvi máhtii buot buoremusat čállit dovdduidis birra sámegillii, iežas eatnigillii. Vaikke vel sus eai lean ovdagovvan dahje mállen jur ollenge sámegiela divttat, de sámegillii čáledettiin son lihkestuvai áibbas nuppe láhkai go suomagillii. Iešalddis son dovddai ja máhtii mánggaid luohtedajahusaid, nuppiid sániiguin sápmelaš poetihka, mii sáhtii veahkehit su divttaid čállimis.

Erkki Itkonen (1951) lea oanehaččat guorahallan Jalvvi čállingiela artihkkalis «Suomen tunturilapin kirjakielen kehitysvaiheet». Su mielas Jalvi geavahii norggasápmelaš [friisalaš] girjegiela, maid son ii dattetge oppalaččat hálddašan ja danne Jalvvi *Muohtačalmmit*-girjji gielas lea nana báikkálaš iešvuohta. Erkki Itkonen suokkarda gokko dat ohcejohkalaš suopmaniešvuođat bohtet oidnosii. Logemat jagi maŋŋá Samuli Aikio (1966b) suokkardalai aviisačállošis maiddái Jalvvi čállingiela ja kommentere Itkosa čuoččuhusaid. Samuli Aikio mielas lea oalle lunddolaš ahte Jalvi ii čuovo systemáhtalaččat nu gohčoduvvon friisalaš ortografijja, dasgo son ii leat ožžon eatnigielastis giellaoahpa oahpahusa. Dattetge Jalvi hálddaša mánga eará riektáčállinbeali oalle bures. (S. Aikio 1966b.)

Go Jalvi lea čállán árbevierromateriála guovtti gillii, nu maiddái osiid *Muohtačalmmit*-girjji teavsttain, de lea vejolaš árvvoštallat sámegiela ja suomagiela teavsttaid erohusaid ja ovttaláganvuođaid. Sámegillii Jalvvi teavsttat orrot šaddamin beaktiilabbot go suomagillii, masa maiddái Samuli Aikio (1966b) lea giddden fuomášumi. Nu mo Vuorelage (1929) ovddabealde namuhii, de oaččui Jalvi iežas mielasge buoremusat áššiid ovdan sámegillii.

Girji prentejuvvui «Jyväskylästä Gaska-Suoma girjeprænttas», nu mo dat lea čállojuvvon girjji vuosttas siiddus ja dan haddin lei okta márki. Ii leat šat fidnemis diehtu, man stuuris preanttus lei, iige dasge goas aiddo girji lei gárvvis. Sainio (1966) lea árvalan ahte giehtačálus ferte leat leamaš gárvvis juo čakčat 1914, dasgo dan čállinhápmi lei girjepræntehussii amas ja válddii áiggi ovdalgo dat lei bardojuvvon. Nubbin ággan Sainio árvvoštallá dan ahte Jalvi lei hui produktiiva aiddo jagi 1914: sushan almmustuvve maiddái eará čállošat duon jagi. (Sainio 1966: 50.) Sainio navdu veadjá leat duohta, dasgo guokte oasi *Muohtačalmmit*-čoakkáldaga mitalusain almmustuvve suomagillii 28.5.1914 čálaráiddu «Pieniä pakinoita

Lapista» goalmát oasis. Dat almmustuvve bajilčállagiiguin «Uudenvuoden aamu 1852» ja «Laestadiolaisen liikkeen synty Lapissa». *Muohtačalmmit*-girjjiis vuosttas teaksta lea sámegillii namain «Oainnáhus» ja mañit «Sámiid morráneapmi», mii lea oanehut go suomagielat teaksta. (Gč. maiddái S. Aikio 1966b.) Jagi 1914 loahpas Jalvi lei sádden *Keski Suomi* -aviisii čálloša «Lappalaisten joulunviettotavoista» (Pohjan-Pekka 1915a), mii loahpa loahpas almmustuvai easka čuovvovaš jagi álggus.

Nuppe dáfus Jalvi lei produktiiva maiddái čuovvovaš jagi. Son almmustahtii *Muohtačalmmit*-girjji «Uhcabárdni»-muitalusa suomagielat jorgalussan namain «Staurum-Juoksa» *Keski-Suomi* -aviissas geassit 1915 (Jalvi 1915d). Seamma jagi almmustuvai maiddái čálus «Lappalaisten laulurunoudesta» *Kotiseutu*-bláđis (Jalvi 1915b). Dáid lassin son barggai árbevierromateriála čállin- ja jorgalanbarguiguin ja mátkeraportta čállimiin. Geasi 1914 árbevierromateriála Jalvi doaimmahii Suomelaš girjjálašvuoda searvá easka jagi 1916 bealde. Jalvi ulbmilin lei maiddái čállit áppesa sámegillii ja jorgalit John Bunyan čállin girjji *Kristityn vaellus*⁶ (dároq. *En pilegrims vandring*) vuosttas oasi sámegillii (SKS 103:363).

Armas Launisa ofelažžan Jalvi beasai lahkoniit juoigama ja luđiid dutki perspektiivvas, ja čoagginmátkkiid áigge son maiddái čokkii dieđuid sámiiid soagnovieruin. Dát vásáhusat leat čielgasit váikkuhan su semináraáigásaš čállin-doaimmaide nugo «Sananen lappalaisista joiuista» (Joikuja 1914) ja das čállon guhkit veršuvdnii «Lappalaisten laulurunoudesta» (Jalvi 1915b) ja «Uhcabárdni»-novellii *Muohtačalmmit*-čoakkáldagas. Noveallas govviduvvojit sápmelaččaid soagnovierut ja dat sisttisoallá maiddái duohta olbmuid historjjá, nu mo Biehtár Ánde, Pekka Lukkari (1984: 105) čilge iežas čállošis.

Muohtačalmmit-girjji vuovdindoaibma ja dovddusin dahkan šattai girječállii iežas bargun, mii ollii bistit dušše jagi Jalvi árra jápmima geažil. Sainio (1966: 53) dieđuid mielde lei Jalvi buktán vuovdimassii girjjiis, go galledii geassit 1915 mañimuš gearde iežas ruovttuguovllu. Girjjiid son lei guođđán golmma gávpái, namalassii Levdnjii, Detnui ja Ohcejohkii. Son lei maiddái váidalan ahte girji ii lean johtán albma bures.

Leage váttis diehtit, mo girji leavai álgojagiid Sámis ja olahtiigo dat sámegielat lohkkiiid. Einari Vuorela (1929: 5) muitala ahte Jalvi sáddii girjjiis árvoštalliide,

6 Mángga oktavuodas (omd. Sainio 1966: 52 guhte čujuha Erkki Itkosii) lea čállon ahte Jalvi livččii áigon jorgalit Tuomas Kempiläinen čállin girjji *Kristuksen seuraamisesta*, muhto Jalvi ieš čállá Bunyan girjji birra.

muhto olles Suoma preassa jávohuvai. Sivvan lei ahte ii oktage máhttán sámegiela. Loahpas muhtun sámegieldovdi čálii oanehis árvvoštallama *Helsingin Sanomat*⁷ -aviisii ja jorgalii čájánassan mitalusa «Tunturilla» (sámás «Duoddar alde»).

Nubbi Jalvvi áigge olmmoš, Per Fokstad, doalai multosártni Anára hávdeeatnamis geassit 1966, go Jalvvi hávdi oaččui hávdegeađggi. Fokstad (1966) mitala ahte Jalvi lávii orustit su vanhemiid dálus Deanus go lei jođus dien guovllus. Dienu son oahpásmuvai Biehtáriin ja soai beasaiga ságastallat sámeáššiid birra. Aistton Fokstad, go Jalvvi girji almmustuvai, de «[...] šattai dat girji lohkkovuvot juohke sápmelaš dálus Norggas.» Son vel suokkarda, manne ášši šattai ná ja gávdná vástádussan: «Dat badjánii midjiide dovdu ahte dat ledje min iehčamet jurdagat ja váimmu sánit. Ja dan geažil eallái min vuoignaheagga. Min čalmmit rahpasedje.» (Fokstad 1966.)

Muohtačalmmit-girji ovttaskas teavsttat, erenoamážit soames divttat, álge vehážiid mielde gulustuvvat riikka dásis muhtun čallosiin. Vuosttas háve Jalvi «Muohtačalmmit»-dikta almmustuvai sáme- ja suomagillii álbmotmusihkkadutki Armas Launisa (1922) girjii *Kaipaukseni maa*. Sámevuovllus *Muohtačalmmit*-girji golbma divtta, «Muohtačalmmit», «Bártnáži» ja «Vihken jiena guvlui» almmustuvve sihke sáme- ja suomagillii *Samikiel Abis/Lapinkielinen aapinen* -girjii maid Tuomo Itkonen (1934) lea doaimmahan. Nie divttat ja girječállii šadde muhtun muddui oahpisin skuvlamánáide, vaikke diehtitge ahte áppes ii joavdan buot skuvlamánáide nu mo lei jurddašuvvon. Čájehuvvui ahte dat veallái muhtun skuvlla vuorkkás mángalot jagi ovdalگو dan geavahišgohte oahpahusas.

«Likku ja lihku orrunsagji» almmustuvai *Sabmelaš-bládis* 1939:s (Jalvi 1939) ja muhtun jagiid maŋná almmustuvai «Čakča-párru»-dikta (Jalvi 1943). Čoakkáldaga guokte mitalusa, «Uhca bárdni» ja «Lihkku ja lihku orrunsadji» ja guokte divtta, «Vihken jiena guvlui» ja «Muohtačalmmit», almmustuvve sáme- ja suomagillii *Skabmatolak*-antologiijas 1974:s (Itkonen ja earát 1974). 1970-logu rájes Jalvvi divttat leat ožžon saji mánggain oahppogirjiin ja antologiiain.

Golle goit badjel 50 jagi ovdalگو Jalvvi girji beasai ođđasis sámegielat lohkkiiid olámuddui. Girji almmustuvai *Sádnidáido*-čoakkáldagas 1969:s ovttas Anders Larsena *Beaivi-álgo*-románain, mii almmustuvai vuosttas geardde 1912:s. Čoakkáldat lea ođasmahtton jagiid 1982, 1992 ja 2008. *Muohtačalmmit* lea maiddáii almmustuvvan sierra deattusin 1981:s. Dán rádjái Jalvvi girjjáš ii leat ollislažžan

7 In leat dán rádjái gávdnan árvvoštallama.

jorgaluvvon eará gielaide, vaikke vel ovttaskas divttat ja muitalusat leatge jorgaluvvon.

Veadjá leat ahte *Muohtačalmmit*-girjjiinis Jalvi háliidii searvat duon áigge čuožžilan «sámi girjjálašvuoda lihkadussii», mii aiddo su áigge lei lieđđugohtán. Jalvi dovddai siidaguoimmis, kárášjohkalačča Matti Aikio buvttadusa (gč. Sainio 1966). Jáhkkinis sutnje lei maiddái oahpis jagiid 1904–1911 almmustuvvan *Sagai Muittalægje* -aviisa ja dien bokte son dovddai Anders Larsena čállošiid Ábo birra, mat maŋŋá almmustuvve románan *Bæivve-Alggo*. Seamma bláđis ilmmai maiddái Isak Saba dikta «Sámesoga lávlla».

8. Loahppasánit

Lean guorahallan čállošis, mii loahpa loahpas sáhtta leat váikkuhan dasa ahte Jalvi čálligođii sámegillii. Vaikke sámegiella geavahuvvuige veahkkegiellan álbmotskuvllas, de sáhttit dadjat ahte válodoosi skuvlaoahpus son lei ožžon suomagillii. Dasa lassin son orui máŋga jagi suomagielat servodagas, mas ovttagielat ideologiiija lei guovddázis. Sámegiela atnu ii lean relevánta Jyväskylä semináras iige dan birrasis.

Armas Launisa čállin mearkkastagaid vuodul diehtit, ahte Jalvi lea čállán sámegillii jagi 1905 ofelašmátkki áigge. Dan maŋŋá Jalvi geavahii sámegiela almolaččat jagi 1913 árbevierročoakkáldaga čáledettiin. Son gárttai sihkkarit heabut riektáčállimiin ja mo fidnet njálmálaš giela girjjálažžan. Jyväskylä seminára studeantaid beroštupmi iežaset suomelaš nationála kultuvrii ja eatnigillii, váikkuhii sihkkarit positiivvalaččat maiddái Jalvái. Son fuobmái sámekultuvrra ja -giela árvvu ja háliidii bargat daid ovdii.

Jalvi gárttai oahpahallat suomagiela nu bures ahte birgii skuvllas ja muđui eallimis. Maŋŋá son lea ieš okto oahpahallan sámegillii čállit ja mo ovdanbuktit iežas jurdagiid čálalaččat sámegillii. Duon áiggehan ii gávdnon oppa standardiserejuvvon čállingiella, mii dagai oahppama vel váddásabbon. Danne leage mearkkašan veara, ahte Jalvi čálligođii ja almmustahtii vel *Muohtačalmmit*-čoakkáldaga sámegillii, vaikke son ii lean sihkkar geat lohket su sámegielat čállošiid.

Go Jalvi álggii oahpaheadjistudeantan Jyväskylä seminárii, de su čállingiellan lei álggos suomagiella. Vuosttas čállošiidis son čálii studeantabláđđái suomagillii ja maŋŋá son almmuhii teavsttaidis báikkálaš *Keski-Suomi* -aviissas,

studeantasearvvi *Kotiseutu*-bládis ja okta almmustuvai *Lasten Joulu* -girjijis. Oktii-buot gávccii čállosa almmustuvve jagiid 1913–1915. Jalvi čájeha iežas čállinbarguid vuodul maiddá girjjálaš guovttegielatvuoda, dasgo son lea čállimis geavahan sihke sáme- ja suomagiela. Jalvi ii čállán dušše suoma- dahje sámegillii, muhto son maiddá jorgalii iežas čállošiid goappašiid gielaide.

Nubbi gažaldat masa artihkkalis lean ohcan čilgehusa, leat semináraáigásaš nammamolsumat. Daid sáhtá dulkot identitehta gárggiideapmin Jenkinsa ja Wimmera teorijaid vuodul, muhto nuppe dáfus nammamolsumat ledje oalle dábálaččat fennománaid ja Jalvi oahppásiid gaskkas duon áigge. Dien rávdnjái njuikii Jalvige, go ozai iežas persovnnalaš ja sosiála identitehta. Álggos son háliidii čájehit Pekka Pohjansäde -namas bokte gullevašvuoda fennománaide. Moadde jagi mañnil, go son lei vuolgán čoagginmátkkiide Sápmai, lei son fuobmán sáme-kultuvrra ja -giela árvvu áibbas ođđa láchkai. Dát mátkkit nannejedje su čearddalaš čavlli ja gullevašvuoda sámeservodahkii. Nuba máhccan iežas ruohttasiidda Pedar Jalvi -nama ja sámegiela bokte lei oalle lunddolaš.

Oanehis eallimisttis áigge Pedar Jalvi olli bargat sihke árbevierročoaggin, esseijačállin, girječállin ja oahpaheaddjin. Semináraáigásaš čoagginmátkkit ja čállindoaimmat nanosmahte sihkkarit su sámeidentitehta, muhto seammás son huksii nana duppalidentitehta iežas guovdu sihke sáme- ja suomagielat čállošiid ja iežas čearddalašvuoda bokte. Vaikke Jalvi girjjálaš bálggis bázi oanehažžan, eaige buot su áigumušat ollašuvvan, de sus lea leamaš dehálaš váikkuhus sámi girjjálašvuhtii ja dat lea beare nanosmuvvan vássán čuođi jagi áigge. *Muohtačalmmit*-girjji «Okta oanehis eallingeardi» -novellas cealká Sámmol Uhcci: «Čudjos guhká sámegiella Sámeeatnan duoddariid duohkin!» (Jalvi 1915: 21–22) ja dien čuorvasii servet sihkkarit maiddá dálá lohkkat.

Gáldut

Arkiivamateriála

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS): Pedar Jalvi (Pekka Pohjansäde)

SKS 102:725 = Pohjansäde, Pekka 1913: Apurahahakemus [Ruhtadoarjjaohcan].

Sáddejuvvon 26.9.1913.

SKS 103:355–358 = Pohjansäde, Pekka 1913: [Ruhtadoarjjaohcan]. Sáddejuvvon

3.1.1914.

SKS 103:359–362 = Pohjansäde, Pekka 1914: Kiitoskirje apurahan myöntämisestä [Giittosreive doarjaga miediheamis]. Sáddejuvvon 19.5.1914.

SKS 103:363 = Pohjansäde, Pekka 1914: Apurahan maksatuspyyntö [Ruhtadoarjaga máksinbivdda]. Sáddejuvvon 29.5.1914.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS). Kansanrunousarkisto (KRA): Pedar Jalvi (Pekka Pohjansäde)

1913a SKS KRA = Pohjansäde, Pekka 1913: Naimatavoista [Soagnovieruin]. Taivalkoski. SKS KRA. E 97.

1913b SKS KRA = Pohjansäde, Pekka 1913: Lappalaisten naima- ja häätapoja I–IV [Sápmelaččaid soagno- ja headjavierut]. Utsjoki. SKS KRA. E 80.

1913c SKS KRA = Pohjansäde, Pekka 1913: Lappalaisia satuja ja kertomuksia Utsjoella I–III [Sápmelaččaid máidnasat ja muitalusat Ohcejogas]. SKS KRA. E 80.

1914 SKS KRA = Pohjansäde, Pekka 1914: Lappalaiset sadut ja tarinat [Sápmelaččaid máidnasat ja muitalusat]. SKS KRA. E 80.

Oulun (Kuopion) Tuomiokapitulin Arkisto (OTA), Oulun Maakunta-Arkisto (OMA)

Johansson, Gustav 1896: Kirje kouluylivhallitukselle 17.12.1896. – Oulun hiippakunnan tuomiokapituli. Piispantarkastuspöytäkirjat. OTA Eb;138. OMA.

Utsjoen kunta. Outakosken Kansakoulun Arkisto

Savvona skuvlla jahkemuitalusat 1893–1901 = Outakosken kansakoulun vuosikertomukset 1893–1901.

Savvona skuvlla stivrabeavdegirjjit 1894–1901 = Outakosken kansakoulun johtokunnan pöytäkirjat 1894–1901.

Jyväskylän Maakunta-Arkisto. Jyväskylän Seminaarin ja Jyväskylän Seminaarin Toverikunnan Arkisto. Pedar Jalvi.

Álbmotskuvladyođaštus 1901 = Päästötodistus Utsjoen Outakosken ylemmästä kansakoulusta 23.3.1901.

Árvvoštallangirjjit 1911–1915 = Jyväskylän seminaarin miesosaston I–IV luokan arvostelut vuosilta 1911–1915.

Duodaštus 1911 = Tampereen Käsityö ja Taideteollisuuskoulun Todistus 28.5.1911.
 Mátkemuitalus 1912–1914 = Pohjan-Pekka (Pekka Pohjansäde) 1912: Matka-
 kertomus a231:22.
 Semináraohcan 1911= Seminaarihakemus. Ee 1:48:1911.

Pedar Jalvi (Pekka Pohjansäde) čállin teavsttat

- Pohjansäde, [Pekka] 1911: Lapista, Ajatelmia ja Elämästä. – Pohjansäde & Kopra (doaimm.), *A-numero. Jyväskylän Seminaarin Miestoverikunnan Äänenkannattaja*. [Jyväskylä]: Jyväskylän seminaarin toverikunnan arkisto.
- Pohjansäde, Pekka 1912: Lappalaisten joulunvietosta. – Elsa Hästesko (doaimm.), *Lasten Joulu*. Kansanvalistusseuran nuorisonkirjoja 14. Helsinki: Kansanvalistusseura. 46–51.
- Joikuja [Pedar Jalvi nammamearka] 1914a: Sananen lappalaisista joiuista. – *Keski Suomi* 22.1.1914.
- Jalvi, Pedar 1914b: Pieniä pakinoita Lapista I, II ja III. – *Keski Suomi* 21.3.1914, 7.5.1914 ja 29.5.1914.
- Pohjan-Pekka [Pohjansäde, Pekka] 1915a: Lappalaisten joulunviettotavoista. – *Keski Suomi* 16.1.1915.
- Jalvi, Pedar 1915b: Lappalaisten laulurunoudesta. – *Kotiseutu* 5: 84–89.
- Jalvi, Pedar 1915c: *Muottačalmit*. Jyväskylä: [Iešgoasttáduš].
- Jalvi, Pedar 1915d: Staurum-Juoksa. – *Keski-Suomi* 13.7.1915.
- Jalvi, Pedar 1939: Likku ja lihku orrumsagji. – *Sabmelaš* 2/1939.
- Jalvi, Pedar 1943: Čakča-párru. – *Sabmelaš* 3–4/1943.
- Jalvi, Pedar 1966: *Sabmelažžai maidnasak já muihtalusak: Lappalaisten satuja ja tarinoita*. Samuli Aikio (doaimm.). Sami Čuvgetusseärvi toaimmatusak 28. Lapin sivistysseuran julkaisuja 28. Helsset: Sámi Čuvgehussearvi.
- Jalvi, Pedar 1969 (1915): *Muottačalmit*. – Thor Frette (doaimm.), *Sádnidáido. Divtat ja mui'talusat*. Čáliiga Pedar Jalvi ja Anders Larsen. Oslo & Bergen & Tromsø: Universitetsforlaget. 13–48.
- Jalvi, Pedar 1981 (1915): *Muohtačalmmiit*. Ohcejohka: Sámiráđđi.

Girjjálašvuohta

- Aikio, Marjut 1988: *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä: kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aikio, Samuli 1966a: Lemetaš Piehtar oanekis eallim. – *Sabmelaš* 3/1966.
- Aikio, Samuli 1966b: Piirteitä Pedar Jalvin kirjallisesta tuotannosta. – *Lapin Kansa* 7.8.1966.
- Åsahus 1871 = *Keisarillisen Majesteetin Armollinen Julistus opetuskielestä Suomenmaan oppi-, reali- ja kansakouluissa*. No 36, 30.11.1871. <https://fi.wikisource.org/wiki/Keisarillisen_Majesteetin_Armollinen_Julistus_opetuskielest%C3%A4_Suomenmaan_oppi-,_reali-_ja_kansakouluissa> (2.2.2016).
- Friis, J. A. 1856a: *Lappisk Grammatik. Udarbeidet efter den finmarkiske hoveddialekt eller Sproget, saaledes som det almindeligst tales i norsk Finmarken*. Christiania: Cappelens forlag.
- Friis, J. A. 1856b: *Lappiske Sprogprøver. En Samling af lappiske Eventyr, Ordsprog og Gaader. Med Ordbog*. Christiania: Cappelens forlag.
- Fokstad, Per 1966: Pedar Jalvvi muihtu. – *Sabmelaš* 4/1966.
- Gustavsen, John 1977: Pedar Jalvi – en samisk forfatter fra Finland. – *Syn og segn*: 476–479.
- Haikkola, Lotta 2012: *Monipaikkainen nuoruus toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Helsinki: Helsingin yliopisto Sosiaalitieteiden laitos. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/36449/monipaik.pdf?sequence=1>> (12.1.2016).
- Hakkarainen, Aukusti (doaimm.) 1902: *Bibalhistoria*. Olbmui oapatusa mielde heivviti F.W. Sundvall. Ovtain kartačín. Samas Basse čallagi mielde jorggali Aukusti Hakkarainen. [Helsset]: Suoma Girjalašvuođa Særve Prentedamviesost.
- Hakkarainen, Aukusti (doaimm.) 1905: *Evangelium- ja rokkuskirji, ja maida tam oasik, Suoma Evangeliumlaš-lutheralaš særvigoddidi*. Samas jorgali A. Hakkarainen. Oulu: Prentitamsærvi viesust.
- Henriksen, Hans J. 1955: Muihtalus Pedar Jalvvist. – *Sabmelaš* 9–10/1955.
- Hirvonen, Vuokko 2016: *Pedar Jalvi -muitočájáhusa giehtačálu*. [Guovdageaidnu & Anár]: Sámi allaskuvla & Sámemusea Siida & Sámi arkiiva.

- Honko, Lauri 1971: Kerääjän rooli ja Talvadas. – Hannes Sihvo (doaimm.), *Vanhaa ja uutta Lappia*. Kalevalaseuran vuosikirja 51. Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö. 276–292.
- Hoppula, Tellervo 1988: Saamelaiskirjailija ja kansallinen herättäjä: Pedar Jalvi 10.4.1888–8.8.1916. – *Pohjolan Sanomat* 10.4.1988.
- Huuskonen, Marjut 2004: *Stuorra-Jovnnan ladut. Tenonsaamelaisten ympäristökertomusten maailmat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hästesko, Frans Albert 1910: *Länsisuomalaisten tautien loitsut*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hästesko, F[ans] A[lbert] 1923: Eräs toverikuntamuistelmä. Pedar Jalvin muistolle. – *Vapaustaistelun kahden puolen 1913–1918–1923*. Jyväskylän seminaarin yhteistoverikunnan julkaisu. Jyväskylä: Gummerus. 153–157.
- Itkonen, Erkki 1940: Pedar Jalvi: en samisk forfatter. – *Samenens venn* Juleboken: 18–20.
- Itkonen, Erkki 1951: Suomen tunturilapin kirjakielen kehitysvaiheet. – *Virittäjä* 55: 169–183.
- Itkonen, Erkki 1971: Suomenlappalaisia kirjailijoita. – Hannes Sihvo (doaimm.), *Vanhaa ja uutta Lappia*. Kalevalaseuran vuosikirja 51. Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö. 68–83.
- Itkonen, Erkki & Sammallahti, Pekka & Näkkäljärvi, Oula (doaimm.) 1974: *Skabmatolak. Tulia kaamoksessa*. Helsinki: Otava.
- Itkonen, Tuomo 1934: *Samikiel Abis. Lapinkielinen aapinen*. Lapin sivistysseuran julkaisuja 1. Helsinki: WSOY.
- Jenkins, Richard 2008 (2004): *Social identity*. London & New York: Routledge.
- Lardot, Inger 1973: Pedar Jalvi: Finlands förste sameförfattare. – *Horisont* 4–5: 56–58.
- Larsen, Anders 1969 (1912): Beaivi-álgo. – Thor Frette (doaimm.), *Sádnidáido. Divtat ja mui'talusat*. Čáliiga Pedar Jalvi ja Anders Larsen. Oslo & Bergen & Tromsø: Universitetsforlaget. 49–116.
- Launis, Armas 1922: *Kaipaukseni maa: lapinkävijän matkamuistoja*. Jyväskylä: Gummerus.
- Launis, Armas 2004: *Tunturisävelmiä etsimässä – Lapissa 1904 ja 1905*. Minna-Riikka Järvinen (doaimm.). Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 991. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Lehtola, Veli-Pekka 1984: Saamelaisuuden kirjallisuuden vaiheet. – Martti Linkola & Ilmari Lehmusvaara (doaimm.), *Lappi. Elävä ja toimiva maakunta. Osa 2*. Karisto: Hämeenlinna. 363–376.
- Lehtola, Veli-Pekka 2009: Saame-sanan juuria suomalaisessa julkisuudessa. – Janne Ikäheimo & Sanna Lipponen (doaimm.), *Ei kiveäkään kääntämättä*. Oulu: Pentti Koivusen juhla kirjatoimikunta. 37–46. <http://www.veli-pekkalehtola.fi/UserFiles/files/saame_sanan_juuria.pdf> (10.12.2015).
- Lukkari, Pekka 1984: Pedar Jalvi. – Johannes Helander & Matti Mykkänen & Erkki Nickul & Tarmo Salo & Lasse Sammallahti (doaimm.), *Bálggis. Sámi Čuvgehussearvi 1932–1982. Polku. Lapin Sivistysseura 1932–1982*. Sámi Čuvgehussearvi doaimmahusat 44. [Helsinki]: Sámi Čuvgehussearvi. 102–107.
- Nikunlassi-Lippo, Laila & Nillukka, Päivikki 1985: *Utsjoen kansakoululaitoksen synty ja kehittyminen vuosina 1878–1939*. Kasvatustieteiden syventäviin opintoihin kuuluva tutkielma. Kasvatustieteiden osasto. [Rovaniemi]: Lapin korkeakoulu.
- Outakoski, Maria 1968: Muistelmia Utsjoen Outakosken kansakoulun taipaleelta III. – *Lapin Kansa* 6.7.1968.
- Outakoski, Nilla 1966: Pedar Jalvi – saamelainen runolija. – *Lapin Kansa* 7.8.1966.
- Paltto, Kirsti 1988: Jumala varjelkoon Saamenkansaa. – *Kaleva* 10.4.1988.
- Peltonen, Jukka 1988: Pedar Jalvi, 100 vuotta. – *Sopuli* 2/1988: 7–11.
- Pettersson, Torsten 2014: «I de svartaste djupen födes hoppet igen»: Natursyn och minoritetspositioner i Göran Stenius romaner. – *AVAIN – Finsk tidskrift för litteraturforskning* 3/2014: 4–16. <http://pro.tsv.fi/skts/Avain2014_3_sisalto.pdf> (12.1.2016).
- Ranta, Marja 1969: *Kansanopetuksen kehitys Utsjoella 1700–1900. Osa I ja II*. Kasvatustieteiden laudaturtutkielma. Helsingin Yliopiston kasvatustieteiden osaston kirjasto. [Helsinki]: [Helsingin yliopisto].
- Saari, Mirja 2009: Kielten kohtaaminen autonomian ajan Suomessa. – Jyrki Kalliokoski & Lari Kotilainen & Päivi Pahta (doaimm.), *Kielet kohtaavat*. Tietolipas 227. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 212–230.
- Sainio, Matti A. 1966: *Pedar Jalvi: Suomen ensimmäinen lapinkielinen kirjailija*. Lapin Sivistysseuran julkaisuja 29. Helsinki: Lapin Sivistysseura.
- Solbakk, Aage & Vuolab, Solveig 2001: *Deanuleahki: sogat, historjá. Tanadalen: slekter, historie*. Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- Suonio [Krohn, Julius] 1911: *Kuun tarinoita*. [Helsinki]: Otava.

- Vuorela, Einari 1929: Tunturin runoilija – Pedar Jalvi. – *Uusi Suomi* 31.3.1929.
- W[eldingh], C[hristian] (doaimm.) 1825: *Muttom Laulagak Majt Ibmele Gudnen ja Samijdi Pajas-Rakkadusan*. Abost: Chr. Ludw. Hjelt.
- Wimmer, Andreas 2008a: Elementary strategies of ethnic boundary making. – *Ethnic and Racial Studies* 31 (6): 1025–1055. <<http://dx.doi.org/10.1080/01419870801905612>> (05.02.2016).
- Wimmer, Andreas 2008b: The Making and Unmaking of Ethnic Boundaries: A Multilevel Process Theory. – *American Journal of Sociology* 113 (4): 970–1022.

The life and writings of Pedar Jalvi – a writer from the tundra of Sámiland

Pedar Jalvi (1888–1916), whose original name was Pjera Klemetinpoika Helander, is acknowledged as Finland's first Sámi writer who published poems and short stories in the Sámi language. In his short life he worked as a folklore collector, an essayist, an author, and a teacher.

The main objective of this study is to investigate the reasons why Jalvi used Sámi as a literary language. In addition, I also investigate why he changed his name. In 1911 Jalvi attended the Jyväskylä Teachers Seminary, where he graduated in 1915. During the first year at the seminary, he began to use the name Pekka Pohjansäde instead of Helander, the surname of his birth. Later, in an article he wrote in the spring of 1914, he started publicly using the name Pedar Jalvi, which refers to his birthplace.

Name changes were common at the time among the Fennomans, the Finnish nationalists in the Jyväskylä Teachers Seminary, but they can also be understood as a search for personal and social identity. Regarding the latter, I refer to Jenkins' (2008 (2004)) and Wimmer's (2008a; 2008b) theories of identity. Pedar Jalvi's life and writings have been the subject of many articles since the 1920s. This contribution takes these articles into consideration and offers a new perspective on the reasons why Jalvi started to write in the Sámi language at the seminary and what influenced him to become an author.

Keywords: biography, literal language, Fennicizing, social identity, oral tradition, Sámi literature

VUOKKO HIRVONEN

Sámi University of Applied Sciences

vuokko.hirvonen@samiskhs.no

